

28.4.2023

ARVIOITA ERÄIDEN TOIMENPITEIDEN TALOUDELLISISTA VAIKUTUKSISTA JA VAIHTOEHDOISTA

Tiivistelmä:

- Raiskauksen vähimmäisrangaistuksen nostaminen kahteen vuoteen vankeutta ja törkeän raiskauksen kolmeen vuoteen lisäksiivät seuraamusjärjestelmän kustannuksia noin 19 miljoonaa euroa vuodessa.
- Pahoinpitelyrikosten tunnusmerkistöjen muuttaminen siten, että lapsiin kohdistuvat lievät pahoinpitelyt arvioitaisiin perustunnusmerkistön mukaan, aiheuttaisi vuosittain noin 4 miljoonan euron lisäkustannukset.
- Eläinsuojelurikoksiin liittyvät muutokset aiheuttaisivat vuosittain arviolta joidenkin satojen tuhansien eurojen lisäkustannukset.
- Vankeinhoidollista ensikertalaisuutta koskevien säännösten kiristäminen kasvattaisi vankeinhoidon kustannuksia noin 9 miljoonalla eurolla.
- Törkeän pahoinpitelyn minimirangaistuksen korottaminen 2 vuoteen lisäksi vankeinhoidon kustannuksia arviolta 29—35 miljoonaa euroa vuodessa.
- Turvasäilön käyttöönotosta ei voida tässä vaiheessa esittää kustannusarviota.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ja CAM-materiaalia koskevan sääntelyn muutosten taloudellisia vaikutuksia ei ollut tällä aikataululla mahdollista arvioida. Oikeusministeriö arvioi vaikutuksia ensi viikolla (2.—5.5.2023).

Erityisesti kalleimpien toimenpiteiden osalta tulisi arvioida, olisiko vähintään osa lisäresursseista perusteltua kohdentaa muihin kuin rikosoikeusjärjestelmän toimenpiteisiin. Jos jotakin rikoslajia pidetään entistä haitallisempänä ja sen rangaistusasteikkoa ehdotetaan ankaroitettavaksi, on joka tapauksessa perusteltua panostaa nykyistä enemmän myös tuon rikoslajin ennaltaehkäisyyn.

Sisällys

1	Nostetaan raiskauksen vähimmäisrangaistus 2 vuoteen ja törkeän raiskauksen 3 vuoteen vankeutta.....	3
2	Kovennetaan lapsiin kohdistuvien rangaistusten vähimmäisrangaistuksia kautta linjan. Törkeän seksuaalisen kajoamisen, lapsenraiskauksen ja törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen vähimmäisrangaistuksia nostetaan yhdellä vuodella vankeutta. Lisäksi seksuaalisen kajoamisen lapseen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistukset korotetaan neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta	6
3	Tiukennetaan CAM-materiaalia koskevaa sääntelyä. Väkivaltakuvauksen hallussapito kriminalisoidaan ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädetään törkeä tekemuoto	7
4	Selvitetään rikoslain muuttaminen siten, että lapseen kohdistuva pahoinpitelyteko tuomitaan aina vähintään pahoinpitelynä lievän pahoinpitelyn sijaan	7
5	Arvioidaan eläinsuojelurikoksista tuomittavia rangaistusten kiristystarpeet.....	9
6	Muutetaan ensikertalaisuutta koskevaa säännöstä siten, että henkilö voidaan tuomita ensikertalaisena vain kerran	10
7	Nostetaan törkeän pahoinpitelyn minimirangaistus kahteen vuoteen	12
8	Varmistetaan vaarallisten vankien pysyminen pois kaduilta	13

Kansanedustaja Pihla Keto-Huovinen (/eduskunta-avustaja Pasi Sammallahhti) on toimittanut oikeusministeriölle hallitusneuvotteluihin valmistautumista varten luettelon eräistä rikosoikeudelliseen järjestelmään liittyvistä mahdollisista toimenpide-ehdotuksista.

Tässä muistiossa arvioidaan ko. toimenpiteiden **taloudellisia vaikutuksia**, esitetään eräitä huomioita toimenpiteiden toteuttamisesta ja tehdään **ehdotuksia niiden rinnalla tai ohella toteuttaviksi toimenpiteiksi**.

Muistio on laadittu pe-iltapäivän 28.4.2023 aikana, ja arviot ovat suuntaa-antavia. Laskentaperusteita on pyritty avaamaan, mutta on silti mahdollista, että laskelmiin on jäänyt epätarkkuutta tai että tietoja joudutaan myöhemmin täsmentämään.

Tällä aikataululla **ei ole ollut mahdollista arvioida toimenpiteiden vaikutuksia rikollisuuteen eikä sitä, ovatko toimenpiteet kustannus—hyöty-näkökulmasta perusteltuja. Tässä yhteydessä ei ole siten voitu arvioida mm. sitä, kuinka kalliiksi yksittäisen rikoksen ehkäisy ko. toimenpiteillä muodostuu.**

Yleisesti voidaan todeta, että kriminaalipolitiikan ja kriminaalipoliittisten toimenpiteiden vakiintuneena tavoitteena on rikollisuuden ja rikollisuuskontrollin aiheuttamien haittojen ja kustannusten minimointi. Monenlaisia haittoja ja kustannuksia syntyy paitsi rikoksista, myös seuraamusjärjestelmän käytöstä. Ei ole perusteltua aiheuttaa

huomattavia lisäkustannuksia esimerkiksi vankien määrää lisäämällä, jos muutos tuottaa rikollisuuden vähenemisen kautta yhteiskunnalle vain vähäisen hyödyn.

Ennen lopullisten päätösten tekemistä on perusteltua laatia arvio siitä, kuinka monta rikosta kullakin toimenpiteellä saadaan ehkäistyä ja mitä vaihtoehtoisia toimenpiteitä olisi käytettävissä. Toisaalta jos jotakin rikoslajia pidetään entistä haitallisempänä ja sen rangaistusasteikkoa ehdotetaan ankaroitettavaksi, on joka tapauksessa perusteltua panostaa nykyistä enemmän myös tuon rikoslajin ennaltaehkäisyyn.

Erityisesti kalleimpien toimenpiteiden osalta tulisi siten arvioida, **olisiko vähintään osa lisäresursseista perusteltua kohdentaa muihin kuin rikosoikeusjärjestelmän toimenpiteisiin.**

1 Nostetaan raiskauksen vähimmäisrangaistus 2 vuoteen ja törkeän raiskauksen 3 vuoteen vankeutta

Vuoden 2023 alusta voimaan tulleen rikoslain 20 luvun 1 §:ssä tarkoitetun raiskauksen perustunnusmerkistön rangaistusasteikko on vankeutta yhdestä kuuteen vuotta ja 2 §:ssä tarkoitetun törkeän raiskauksen kahdesta kymmeneen vuotta vankeutta. Arvioitaessa, onko seksuaalirikosten vähimmäisrangaistusta perusteltua korottaa, on syytä ottaa huomioon seuraavia seikkoja:

- Raiskaussäännös perustuu vapaaehtoisuuden puutteeseen. Raiskauksen tunnusmerkistö kattaa vakavuudeltaan monenlaisia tekoja, minkä vuoksi rangaistusasteikonkin on perusteltua olla laaja. Nykyinen raiskaussäännös kattaa moitittavuudeltaan lievempiä tekoja kuin 31.12.2022 asti voimassa ollut säännös, ml. aiemmin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistuja tekoja. Raiskaussäännöksessä ei ole enää lievemmin rangaistavaa tekomuotoa. Aiemmin 3 momenttiin sisältyi vähemmän vakavan raiskauksen rangaistusasteikko, joka oli neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta. Siten vuoden 2023 alusta raiskauksen vähimmäisrangaistus korotettiin asiallisesti neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta (HE 13/2022 vp). Tämän voidaan odottaa vaikuttavan myös rangaistuskäytäntöä ankaroittavasti (LaVM 10/2022 vp), mistä ei kuitenkaan vielä voi olla tietoa.
- Kahden vuoden vankeusrangaistus on tuomittava lähtökohtaisesti ehdottomana (rikoslain 6 luvun 9 §). Tämä tarkoittaa, että kun rikoksen vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, lievimmästä mahdollisesta tunnusmerkistön täyttävästä teosta tuomitaan lähtökohtaisesti ehdotonta vankeutta.
- Väkivaltaa käsittävästä raiskauksesta tuomitaan nykyisinkin oikeuskäytännön nojalla lähes aina ehdotonta vankeutta.
- Tutkittu tieto kansan oikeustajusta ei tue sitä, että raiskauksen tai törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistusta olisi perusteltua enempää korottaa (oikeustajututkimus 2017).
- Ruotsissa raiskauksen perustunnusmerkistön rangaistusasteikko on vankeutta kahdesta kuuteen vuotta, mutta toisin kuin Suomessa, Ruotsissa on erikseen

raiskauksen lievä tekomuoto, jonka vähimmäisrangaistus on 14 päivää. Toisin kuin Suomen aikaisempi lievennetty sivusteikko, Ruotsissa lievää tekemuotoa koskeva rangaistussäännös on aktiivisesti käytössä. Vajaa puolet tuomituista vankeusrangaistuksista on Ruotsissa alle kaksi vuotta eli alittaa perustunnusmerkistön minimirangaistuksen.

- Jos tällä hallituskaudella muutettaisiin vastikään perusteellisesti kokonaisuudistettua raikaussäännöstä tai muuta 20 luvun säännöstä olennaisesti, tulee lainkäytöstä hyvin vaikeaa (ajallinen soveltaminen) ja sääntelyn legitimitetti voi kärsiä.
- Eduskunnan pönten mukaisesti vuoden 2027 loppuun mennessä arvioidaan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen vaikutuksia. Tuolloin on huomattavasti nykyistä enemmän tietopohjaa arvioida sitä, onko rikollisuuden kehityksen perusteella mahdollisesti syytä muuttaa rangaistusasteikkoja.

Vaikutukset

Vähimmäisrangaistuksen korottaminen lisäisi ehdottomia vankeusrangaistuksia ja sen voidaan arvioida vaikuttavan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokustannusten nousuna seuraavasti.

Vähimmäisrangaistuksen korottamisen vaikutuksia voidaan arvioida ottamalla lähtökohdaksi viimeisimmät tilastot raiskauksesta annetuista tuomioista. Rikoslain 20 luvun 1 §:ssä säädetyn raiskauksen perustunnusmerkistön rangaistusasteikko on vankeutta yhdestä kuuteen vuotta. Tuoreimmat tilastot raikaustuomioista ovat vuodelta 2021. Silloin (31.12.2022 asti) voimassa olleen raikaussäännöksen 1—2 momentin mukaisista raikauksista rangaistusasteikko oli niin ikään vankeutta yhdestä kuuteen vuotta.¹

1—2 momentissa tarkoitetuista raikauksista annettiin yhteensä 152 tuomiota, joista ehdottomia vankeusrangaistuksia oli 73 (48 %) ja ehdollisia 78 (51 %). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 25,5 kuukautta ja ehdollisten 16,9 kuukautta. Ehdotonta vankeutta tuomittiin näin ollen (73 * 25,5) 1862 kk eli 155 bruttovankivuotta.

Ei ole mahdollista arvioida tarkkaan, mikä olisi ollut ehdottomien vankeusrangaistusten suhteellinen osuus ja kesto, jos 31.12.2022 voimassa olleen raiskauksen rangaistusasteikko olisi ollut vankeutta kahdesta kuuteen vuotta. Koska kahden vuoden vankeusrangaistus tuomitaan lähtökohtaisesti ehdottomana, voidaan arvioida että ehdottomien vankeusrangaistusten osuus olisi huomattavasti suurempi. Samalla tulee kuitenkin ottaa huomioon seikat, joiden perusteella asteikkoa lievennetään, jolloin vankeusrangaistuksiakin voidaan tuomita ehdollisena. Keskeisimmät näistä ovat rikosentekijän alaikäisyys (15—17 vuoden ikä) ja alentunut syyntakeisuus. Jälkimmäisistä tapauksista ei ole tilastotietoa.

31.12.2022 asti voimassa olleen raikaussäännöksen 1—2 momentissa tarkoitetuista raikauksista tuomittiin 15—17-vuotias yhteensä 16 kertaa. Näistä ehdottomia

¹ Tässä ei oteta huomioon raiskauksen yritystä tai aikaisempaa 3 momentin mukaista lievemmin rangaistavaa ”vähemmän vakava” raikausta. Näiden merkityksen ei arvioida olevan tässä suuri.

vankeusrangaistuksia oli 0 ja ehdollisia 16 eli 100 % vankeusrangaistuksista oli ehdollisia. Kun tämän ikäisten rikoksenteekijöiden osuus kaikista 1—2 momentissa tarkoitetuista raiskauksista oli 10 %, voidaan lähteä siitä, että vähimmäisrangaistuksen ollessa kaksi vuotta vankeutta **tuomittaisiin edelleen n. 10 % vankeusrangaistuksista ehdollisina.**

Ehdollisten vankeusrangaistusten suhteellinen osuus on keskimääräistä suurempi myös 18—20-vuotiailla: tämän ikäisille langetettiin 25 raiskaustuomiota, joista 9 (36 %) oli ehdottomia vankeusrangaistuksia. Tämä voi selittyä sillä, että vielä nuorten aikuisten osalta **teon moitittavuuden arvioinnissa on otettu huomioon mahdollinen rikoksenteekijän henkinen seksuaalinen kypsyttömyys suhteessa tätä vanhempiin aikuisiin.** Vanhempien ikäluokkien osalta ehdottomien vankeusrangaistusten suhteellinen osuus onkin selvästi korkeampi:

- 21—24-vuotiaat 11/22 = 50 %
- 25—29-vuotiaat 15/26 = 56 %
- 30—39-vuotiaat 25/39 = 64 %
- 40—49-vuotiaat 6/9 = 67 %
- 50—59-vuotiaat 6/12 = 50 %

Kun vuoden 2023 alusta voimaan tullut uusi raiskaussäännös perustuu vapaaehtoisuuden puutteeseen ja soveltamisala on aiempaa laajempi, on sen arvoitu lisäävän langettavien raiskaustuomioiden määrää 50 % (HE 13/2022 vp s. 69—70). Tämä on edelleen paras saatavilla oleva arvio. Näin ollen voidaan lähteä siitä, että perusmuotoisista raiskauksista annetaan vuoden 2023 alusta alkaen vuosittain 50 % enemmän tuomioita kuin vuonna 2021 eli yhteensä 228. Näistä nykyisellä rangaistusasteikolla ehdottomia vankeusrangaistuksia olisi 48 % eli 109, joista tulee bruttovankeuskuukausia (109 x 25,5=) 2791 kk.

Nykyinen ehdottoman vankeuden keskirangaistus (25,5 kk) sijoittuu rangaistusasteikolla (1—6 v) noin 23 %:n kohdalle eli asteikon alimman neljänneksen tietämille. Jos oletetaan, että rangaistusasteikon muutoksen jälkeen keskirangaistus sijoittuisi suhteessa asteikkoon samalla tavoin, nousisi keskirangaistus noin 35 kuukauteen (= 2 v + 23 %*(6 v – 2 v)), mikä merkitsisi rangaistuksiin keskimäärin noin 9 kuukauden pidennystä.

Edellä todettujen arvioiden perusteella 228:sta raiskaustuomiosta 90 % eli 205 olisi ehdottomia vankeusrangaistuksia, joiden pituus olisi keskimäärin (25,5 kk + 9 kk =) 34,5 kuukautta. Tämän arvion pohjalta nykyisen raiskauksen vähimmäisrangaistuksen korottaminen kahteen vuoteen vankeutta lisäisi bruttovankeusvuosia (205 * 34,5 = 7072,5 – 2791)/12 = **357:llä.**

Voidaan lähteä olettamasta, että bruttovankeusvuosista suoritettaisiin vankilassa 60 % eli 214 (=nettovankeusvuodet) ja loput ehdonalaisessa vapaudessa. Yhden vankilavuoden kustannusten ollessa 82 000 euroa **kasvaisivat vankeusrangaistusten täytäntöönpanon vuosittaiset kustannukset perusmuotoisen raiskauksen osalta 17,6 miljoonalla eurolla.**

Törkeistä raiskauksista annettiin vuonna 2021 yhteensä 33 tuomiota, joista ehdottomia vankeusrangaistuksia oli 31 (94 %) ja ehdollisia 1 (3 %). Ehdottomien

vankeusrangaistusten keskipituus oli 44,4 kuukautta ja ehdollisten 20 kuukautta. Vankeuskuukausia tuomittiin näin ollen ($31 * 44,4$) 1376 kk.

Nykyinen ehdottoman vankeuden keskirangaistus (44,4 kk) sijoittuu rangaistusasteikolla (2–10 v) noin 23 %:n kohdalle eli asteikon alimman neljänneksen tietämille. Jos oletetaan, että rangaistusasteikon muutoksen jälkeen keskirangaistus sijoittuisi suhteessa asteikkoon samalla tavoin, nousisi keskirangaistus noin 58 kuukauteen (= $36 \text{ kk} + 23 \% * (120 \text{ kk} - 24 \text{ kk})$), mikä merkitsisi rangaistuksiin keskimäärin noin 14 kuukauden pidennystä.

Tämän arvion pohjalta nykyisen törkeän raiskauksen vähimmäisrangaistuksen korottaminen kolmeen vuoteen vankeutta lisäisi bruttovankeusvuosia ($31 * 58 = 1798 - 1376$)/12 =35. Kun näistä suoritettaisiin vankilassa 60 % eli 21, **kasvaisivat vankeusrangaistusten täytäntöönpanon vuosittaiset kustannukset törkeän raiskauksen osalta 1,7 miljoonalla eurolla.**

Vaihtoehtoisia toimenpide-ehdotuksia

- seksuaalirikoksiin syyllistyneiden uusimisriskin vähentämiseksi ja rikosten ennaltaehkäisemiseksi omasta käyttäytymisestään huolestuneille (mm. lapsisuuntautuneisuus) tarvitaan enemmän hoidollisia interventioita lainsäädännön tueksi.
- Tutkimusten mukaan erityisesti nuori ikä, varhaiset riskitekijät, kuten koulunkäyntihaasteet, sosiaalinen huono-osaisuus, mielenterveydenhäiriöt sekä antisosiaalinen käyttäytyminen ja kommunikointivaikeudet ikäisten kanssa ovat yhteydessä seksuaalirikoksiin.
- Seksuaalirikosten hoito-ohjelmia ei tällä hetkellä ole riittävästi ja niitä on kehitetty oikeusministeriön rahoittamina. Kokemukset ovat olleet positiivisia, mutta ohjelmat tarvitsevat rahoitusta jatkuakseen, ja jotta niitä voidaan kehittää valtakunnallisesti. Lisäksi hoito-ohjelmiin ohjautumista sosiaali- ja terveyspalveluista, poliisilta, Rikosseuraamuslaitoksesta ja muilta viranomaisilta tulee tehostaa.
- Aiheesta on oikeusministeriön hallitusohjelmakortti 3.10 Väkivalta- ja seksuaalirikosten ehkäisy, KRO. Tämän toimenpiteen rahoitustarpeeksi on arvioitu **1,5 milj. euroa vuosittain** (7-8 ohjelman vuosittaiset kustannukset).

2 Kovennetaan lapsiin kohdistuvien rangaistusten vähimmäisrangaistuksia kautta linjan. Törkeän seksuaalisen kajoamisen, lapsenraiskauksen ja törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen vähimmäisrangaistuksia nostetaan yhdellä vuodella vankeutta. Lisäksi seksuaalisen kajoamisen lapseen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistukset korotetaan neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta

Arvioitaessa onko rikosten vähimmäisrangaistusta perusteltua korottaa, on edellä raiskausrikosten osalta viitatus lisäksi syytä ottaa huomioon, että mainittujen seksuaalirikosten tunnusmerkistöihin kuuluu moitittavuudeltaan hyvin eriasteisia rikoksia. Esimerkiksi törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen kattaa tekoja seksuaalisten kuvien näyttämisestä voimakkaaseen fyysiseen seksuaaliseen kajoamiseen. Tutkittu tieto kansan oikeustajusta ei tue myöskään sitä, että lapsiin

kohdistuvien seksuaalirikosten vähimmäisrangaistusta olisi perusteltua enempää korottaa.

Toimenpiteen taloudelliset vaikutukset olisivat **suuruusluokaltaan useita miljoonia euroja, oikeusministeriössä arvioidaan vaikutuksia tarkemmin ensi viikolla (2.—5.5.2023).**

3 Tiukennetaan CAM-materiaalia koskevaa sääntelyä. Väkivaltakuvauksen hallussapito kriminalisoidaan ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädetään törkeä tekomuoto

Toimenpide aiheuttaisi **merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, oikeusministeriössä arvioidaan vaikutuksia tarkemmin ensi viikolla (2.—5.5.2023).**

4 Selvitetään rikoslain muuttaminen siten, että lapsen kohdistuva pahoinpitelyteko tuomitaan aina vähintään pahoinpitelynä lievän pahoinpitelyn sijaan

Lievästä pahoinpitelystä, josta voidaan määrätä tai tuomita sakkorangaistus, tuomitaan vuosittain päärikkoksena noin 300 tapauksessa ja perusmuotoisesta pahoinpitelystä runsaassa 5 000 tapauksessa. Lievästä pahoinpitelystä voidaan kuitenkin määrätä sakkorangaistus myös sakkomenettelyssä. Lievästä pahoinpitelystä tuomittujen päiväsakkojen määrä on ollut keskimäärin 21. Pahoinpitelystä tuomitaan enemmistössä tapauksia sakkorangaistus. Päiväsakkojen lukumäärä on tällöin keskimäärin 51.

On selvää, että pahoinpitelyjen tuleminen esitutkintaviranomaisten tietoon on selvästi yleisempää kuin lievien pahoinpitelyjen.

Se, että pahoinpitelyrikos kohdistuu lapseen, nostaa rikoksen rangaistusarvoa. Tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että kohteen ollessa lapsi pahoinpitelyrikos ei useinkaan ole lievää pahoinpitelyä koskevassa säännöksessä edellytettävien tavoin lievä. Toiseksi tämä tarkoittaa sitä, että rangaistus on lapsen ollessa teon kohteena ankarampi kuin teon kohdistuessa aikuiseen.

Huomioita:

- se, että pahoinpitelyteko kohdistuu lapseen, on keskeinen peruste arvioitaessa pahoinpitelyrikoksen vakavuusluokkaa.
- toimenpide edellyttäisi hyvin huolellista sen merkityksen arviointia esimerkiksi ilmoitusvelvollisuuksien näkökulmasta.
- toimenpide edellyttäisi myös niiden seikkojen huomioon ottamista, joita tuli esiin koulukiusaamista koskevan kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä

Vaikutukset

Mikäli alle 18-vuotiaaseen kohdistunut lieväkin pahoinpitely tulisi arvioitavaksi perusmuotoisia pahoinpitelyrikkoksia koskevien säännösten perusteella, voidaan olettaa, että tällä olisi jonkin verran vaikutusta ankaroittavaan suuntaan perusmuotoisen pahoinpitelyn arvioinnissa kautta linjan. Tällä olisi jonkin verran kustannusvaikutuksia.

Merkittävämpi vaikutus toimella voisi olla asiamääriin. Tämä johtuu muun muassa siitä, että lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään viranomaisten ja julkisten tehtävien hoitajille mm. opetustoimessa ilmoitusvelvollisuudesta poliisille silloin, kun lapseen on kohdistettu teko, josta voi seurata sakkoa tai vankeutta enintään 2 vuotta. Tällainen teko on juuri perusmuotoinen pahoinpitely, ei sitä vastoin lievä pahoinpitely.

Sen arvioiminen, kuinka monta uutta asiaa tämä merkitsisi esitutkintaan ja rikosprosessiketjussa eteenpäin, on erittäin vaikea arvioida. Voidaan esimerkiksi ajatella, että poliisille tulisi 1 000 uutta ilmoitusta, joiden osalta sen tulisi vähintäänkin harkita esitutkintakynnyksen ylittymistä ja mahdollisesti suorittaa esitutkinta. Esitutkinta-, syyteharkinta-, sekä mahdollisessa oikeusapu- ja tuomioistuinvaiheissa asialla olisi kulloinkin kustannusmerkitys, ehkä noin 1 000 euroa kussakin. Tällä esimerkillä **uusia kustannuksia rikosprosessiketjulle tulisi noin 4 000 000 euroa vuodessa.**

Rangaistavan teon otsikoinnin merkitys todennäköisesti vähentäisi mahdollisuuksia rikossovitteluun.

Vaihtoehtoisia toimenpide-ehdotuksia

- Merkittävä osa lapsiin kohdistuvista lievista pahoinpitelyrikoksista on sellaisia, joissa myös epäilty on alaikäinen. On tärkeää puuttua nuorten tekemiin väkivaltarikoksiin, koska myös alaikäisten tekemät vakavat väkivaltarikokset ovat lisääntyneet. Rikokset keskittyvät pienelle joukolle nuoria, joilla on taustalla monenlaisia, jopa ylisukupolvisia riskitekijöitä. Nuorisoriikollisuutta voidaan vähentää juurisyihin eli myös muihin yhteiskunnallisia ongelmia aiheuttaviin syihin puuttumalla.
- Rikoskierteen katkaisussa ns. **nuorten toimintamalli** on havaittu hyväksi. Se on suunnattu toistuvasti ja vakavia rikoksia tehneille nuorille, joilla taustalla on useita riskitekijöitä. Työskentely perustuu rikosprosessin ja tukea antavien viranomaisten moniammatilliseen, koordinoituun yhteistyöhön. Tämän toimenpiteen kustannukset olisivat **arviolta 2 milj. euroa vuodessa** (valtionavustukset nuorten toimintamallin levittämiseen hyvinvointialueille).
- On myös perusteltua edistää nuorten tekemiksi epäiltyjen rikosten joutuisaa käsittelyä rikosprosessissa.
- Kehitetään nuorille tuomittavien seuraamusten sisältöä siten, että vähennetään tehokkaasti nuorten uusiin rikoksiin syyllistymistä ja saadaan rikosura katkaistua. Nuorisorangaistuksen tunnettuutta parannetaan ja hyödynnetään nuorten toimintamallin tarjoama intensiivinen ja räätälöity tuki rangaistuksen täytäntöön panon yhteydessä. Nuorisorangaistus on kustannuksiltaan edullinen, nykyään noin 3000 €/rangaistus.
- Sovittelun käyttöä lisätään, jotta nuoren mahdollisuus ottaa vastuu aiheuttamistaan vahingoista lisääntyy ja uusintariikollisuus vähenee. Sovittelussa käsitellyn asian keskiarvohinta on 498 €. Asian käsittelyn päättymisen sovittelussa vapauttaa syyttäjän ja käräjäoikeuksien resursseja.

5 Arvioidaan eläinsuojelurikoksista tuomittavia rangaistusten kiristystarpeet

Eläinsuojelurikosta koskevat säännökset

Eläinsuojelurikoksen rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta (rikoslain, RL, 17 luvun 14 §). Törkeän eläinsuojelurikoksen asteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta (RL 17 luvun 14 a §). Lievästä eläinsuojelurikoksesta tuomitaan sakkoa (RL 17 luvun 15 §).

Eläinsuojelurikoksesta tai lievästä eläinsuojelurikoksesta tuomittava voidaan määrätä *eläintenpitokieltoon* (RL 17 luvun 23 §). Törkeästä eläinsuojelurikoksesta tuomittava on lähtökohtaisesti määrättävä eläintenpitokieltoon, ellei kiellon määräämättä jättämiselle ole painavia perusteita. Eläintenpitokielto voidaan määrätä tietyissä tapauksissa myös henkilölle, joka tuomitaan eläinsuojelulain nojalla eläinsuojelurikkomuksesta ja jota voidaan pitää soveltumattomana tai kykenemättömänä huolehtimaan eläinten hyvinvoinnista. Pitkä määräaikainen ja etenkin pysyvä eläintenpitokielto on verraten ankara seuraamus.

Eläinsuojelurikoksia koskevaa lainsäädäntöä muutettiin vuonna 2011 voimaan tulleilla lakimuutoksilla (14/2011), missä yhteydessä muun muassa säädettiin eläinsuojelurikoksen törkeä tekemuoto. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että kyseisen muutoksen myötä eläinsuojelurikoksesta tuomittavat rangaistukset ovat kokonaisuutena arvioiden ankaroituneet lainsäätäjän tavoitteiden mukaisesti. Kuitenkin edelleen on käytössä vain rangaistusasteikon alapää, joten asteikkoa voitaisiin esitetyn arvion mukaan edelleen käyttää tuomioistuimissa laajemmin.

Eläinsuojelurikoksen ja törkeän eläinsuojelurikoksen rangaistusasteikot ovat laajat, ja mahdollistavat verraten ankarienkin vankeusrangaistusten tuomitsemisen. Nähtävissä ei ole tarvetta tehdä muutoksia eläinsuojelurikoksen tai törkeän eläinsuojelurikoksen rangaistusasteikkoihin.

Eläinsuojelurikokset rikosprosessissa

Vuonna 2021 *poliisin* tietoon tuli 498 eläinsuojelurikosta ja 30 törkeää eläinsuojelurikosta. Lieviä eläinsuojelurikoksia poliisin tietoon tuli 59 ja eläinsuojelurikkomuksia 228.

Syyttäjälle ilmoitettiin vuonna 2021 326 eläinsuojelurikosta ja 51 törkeää eläinsuojelurikosta. Lieviä eläinsuojelurikoksia syyttäjälle ilmoitettiin 21 ja eläinsuojelurikkomuksia 77.

Vuonna 2021 eläinsuojelurikoksesta *tuomittiin* 167 henkilöä. Näistä sakkorangaistukseen tuomittiin n. 80 %, ehdolliseen vankeuteen 19 % ja ehdottomaan vankeuteen, yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen 1 %. Törkeästä eläinsuojelurikoksesta tuomittiin 14 henkilöä, joista 13 henkilöä ehdolliseen ja 1 henkilö ehdottomaan vankeuteen.

Vuonna 2021 eläinsuojelurikoksesta määrättiin 72 *eläintenpitokieltoa*, jotka olivat yhtä lukuun ottamatta määräaikaisia. Törkeästä eläinsuojelurikoksesta määrättiin 14 eläintenpitokieltoa, joista 12 oli määräaikaisia ja 2 pysyviä.

Eläinsuojelurikoksia on monen tyyppisiä, mikä vaikeuttaa tekojen yhteismitallistamista ja rangaistuskäytännön arvioimista. Merkittävää on se, missä määrin eläinsuojelurikoksia saatetaan esitutkintaan ja sitä kautta rikosprosessiketjun arvioitavaksi. Eläinsuojelurikosten ilmitulossa merkittävä rooli on eläinsuojeluviranomaisilla. Kun on kyse eläinten hyvinvoinnista ja sitä koskevaan erityislainsäädäntöön sisältyvistä velvoitteista, myös esitutkinta-, syyttäjä- ja oikeusviranomaisten erityisosaamisen tarve korostuu.

Vaikutukset

Jos esimerkiksi eläinsuojeluvalvonnan tehostamisen myötä rikosilmoitusten määrä lisääntyisi 50 ilmoituksella, joiden osalta sen tulisi vähintäänkin harkita esitutkintakynnyksen ylittymistä ja mahdollisesti suorittaa esitutkinta, esitutkinta-, syyteharkinta- sekä mahdollisessa oikeusapu- ja tuomioistuinvaiheissa asialla olisi kussakin kustannusvaikutus, jonka voisi arvioida olevan noin 1 000 euroa kussakin. Tämän karkean esimerkin mukaisesti **uusia kustannuksia rikosprosessiketjuun tulisi noin 200 000 euroa vuodessa**. On huomioitava, että eläinsuojeluvalvonnan tehostamisesta aiheutuisi merkittäviä lisäkuluja, jotka edellyttäisivät omaa laskennallista arviotaan.

Mahdollisista muutoksista, jotka merkitsisivät rangaistusasteikkojen ankaroittamista, aiheutuisi lisäksi kustannustarpeita **seuraamuskustannusten lisääntymisen myötä**.

6 Muutetaan ensikertalaisuutta koskevaa säännöstä siten, että henkilö voidaan tuomita ensikertalaisena vain kerran

Ehdonalaiseen vapauttamiseen jo tehdyt uudistukset

Ehdonalaista vapautumista koskevia säännöksiä on ankaroitettu hiljattain, ja muutokset ovat tulleet voimaan vuonna 2019. Nykyisin vanki voi päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan puolet rangaistuksestaan, jos hän ei ole rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa. Aiemmin edellytys rikoksettomasta ajasta oli kolme vuotta.

Myös ehdonalaisten vapauden valvontaa koskevia säännöksiä tiukennettiin. Ehdonalaisten vapauden valvonta on ollut vuodesta 2019 mahdollista, jos vangin riski syyllistyä uuteen seksuaali- tai väkivaltarikokseen on arvioitu korkeaksi.

Kyseisten ankaroittavien lainsäädäntömuutosten vaikutuksia esimerkiksi uusintarikollisuuteen ei ole vielä voitu arvioida muutossäätelyn lyhyen voimassaolon vuoksi. Mainitut lainsäädäntömuutokset on tehty silloisen oikeusministeri Antti Häkkäsen aloitteesta. Lakivaliokunta on ensiksi mainittua uudistusta käsitellessään pitänyt perusteltuna sitä, että henkilöt, jotka edellisen vankilasta vapautumisen jälkeen eivät pitkään aikaan ole syyllistyneet ehdottomaan vankeusrangaistukseen johtavaan rikokseen, vapautetaan ehdonalaaisesti suoritettuaan lyhyemmän ajan rangaistuksestaan.

Harkittaessa uudistuksia vastikään muutettuun lainsäädäntöön tulisi ottaa huomioon lakivaliokunnan esittämät kannanotot pistemäisistä seuraamusjärjestelmää koskevista

osittaisuudistuksista ja siitä, että seuraamusjärjestelmä on toistuvien osittaisuudistusten vuoksi muodostunut monimutkaiseksi ja hajanaiseksi (LaVM 10/2018 vp, s. 11 ja LaVM 9/2018 vp, s. 9).

Vaikutukset

Rikoksenuusijoiden täydellinen rajaaminen ehdonalaisen vapauttamisen lyhyemmän määräajan ulkopuolelle tarkoittaisi merkittävää muutosta nykyiseen järjestelmään, jossa pitkähkön ajan kulumista aikaisemmasta rikoksesta on perinteisesti pidetty hyväksyttävänä syynä lievemälle kohtelulle.

Ehdotus merkitsisi käytännössä sitä, että kaikki määräaikaiseen vankeusrangaistukseen tuomitut rikoksenuusijat suorittaisivat pääsäännön mukaisen kaksi kolmannelta vankeusrangaistuksesta riippumatta ensimmäisen rikoksen laadusta tai vakavuudesta. Näin olisi myös silloin, kun ensimmäisestä rikoksesta on kulunut jopa vuosikymmeniä.

Yhden vankivuoden kustannus on tällä hetkellä keskimäärin noin 82 000 euroa. Ehdotus tarkoittaisi arviolta päivittäisen vankiluvun kasvua ainakin noin 110 vangilla, mikä aiheuttaisi noin **9 miljoonan euron kustannukset vuodessa**.

Mikäli rikoslakiin tehdään samalla muita muutoksia, jotka lisäävät päivittäistä vankilukua, ehdonalaiseen vapauttamiseen esitetyn muutoksen kustannusvaikutus tulee olemaan mainittua summaa suurempi. Edellä arvioidut kustannukset perustuvat tämänhetkisen lainsäädännön perusteella arvioituun vankilukuun.

Uudistuksella ei todennäköisesti olisi vaikutusta uusintarikollisuuden määrään (vrt. HE 175/2018 vp, jonka yhteydessä arvioitiin, ettei tuolloin toteutetun ehdonalaisen vapauttamisen määräajan pidentämisellä kolmesta vuodesta viiteen vuoteen ole vaikutuksia uusintarikollisuuteen).

Vaihtoehtoisia toimenpide-ehdotuksia ehdonalaisen vapauttamisen kehittämiseksi

- Selvitetään ehdonalaisen vapauden valvonnan toimivuutta ja varmistetaan valvontatoimien riittävyys valvontaan asetettujen rikosentekijöiden kontrollin varmistamiseksi ja uusimisriskin alentamiseksi.
- Varmistetaan Rikosseuraamuslaitoksen resurssit ja toimintaedellytykset vankien uusimisriskin alentamiseksi vankeuden aikana. Lisätään väkivalta- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneille vankeuden täytäntöönpanon aikana nykyistä enemmän hoidollisia toimia uusimisriskin vähentämiseksi.
- Kehitetään viranomaisten välistä yhteistyötä ja varmistetaan hoitojatkumot väkivallan katkaisuohjelmiin sekä mielenterveys- ja päihdepalveluihin vapautumisen jälkeen.

7 Nostetaan törkeän pahoinpitelyn minimirangaistus kahteen vuoteen

Huomioita:

- ei ole osoitettu tai arvioitu toimenpiteeseen mahdollisesti liittyvää vaikutusta rikosten ehkäisyyn.
- joka tapauksessa olisi perusteltua sijoittaa vähintään sama määrä resursseja rikosten ehkäisyyn kuin niiden jälkikäteiseen rankaisemiseen.
- vuonna 2017 suoritetun oikeustajuselivityksen tulos oli, että suuri yleisö ei kaivannut ankarampaa rangaistustasoa, mutta se kaipasi yhdyskuntaseuraamusten nykyistä laajempaa hyödyntämistä.
- yhdyskuntaseuraamukset olisivat myös törkeän pahoinpitelyn seuraamuksina nykyistä selvästi laajemmin ja tehokkaammin hyödynnettävissä (vrt. oheisyhdyskuntapalvelun käyttö vain neljänneksessä törkeistä pahoinpitelyistä tuomituista ehdollisista vankeusrangaistuksista)
- yhdyskuntaseuraamuksia koskevat tehostamistoimet olisivat aivan olennaisesti edullisempia rikosseuraamuskustannuksiltaan kuin vankeuskustannukset; sama koskee seuraamuksen muita haittoja mukaan lukien uhrille suoritettavien korvausten maksamismahdollisuudet. Tätä järjestelmää olisi mahdollista kehittää myös lainsäädäntötoimin.
- minimirangaistuksen nostaminen kahteen vuoteen merkitsisi myös kohtuuttomien lopputulosten syntymistä sekä mahdollisesti törkeän pahoinpitelyn edellytysten käsilläolon tiukentumista kohtuuttomien lopputulosten välttämiseksi.

Vaikutukset

Törkeästä pahoinpitelystä tuomitaan vuodessa päär rikoksena noin 400 tapauksessa. Törkeästä pahoinpitelystä tuomitaan vankeutta. Tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on noin 21,5 kuukautta. Noin puolet rangaistuksista on ehdottomia vankeusrangaistuksia ja puolet ehdollisia joko sellaisenaan tai oheisseuraamuksella tehostettuna. Noin neljäsosa ehdollisista vankeusrangaistuksista on ollut yhdyskuntapalvelulla tehostettuja. Tällöin yhdyskuntapalvelutunteja on ollut keskimäärin 65.

On vaikea arvioida tarkasti, miten rangaistusasteikon muutos vaikuttaisi rangaistuskäytäntöön. Nykyinen keskirangaistus (21,5 kk) sijoittuu rangaistusasteikolla (1–10 v) noin 9 %:n kohdalle. Jos oletetaan, että rangaistusasteikon muutoksen jälkeen keskirangaistus sijoittuisi suhteessa asteikkoon samalla tavoin, nousisi keskirangaistus noin 32 kuukauteen ($= 2 v + 9 \% * (10 v - 2 v)$).

Jos kaikista törkeistä pahoinpitelyrikoksista tuomittaisiin jatkossa ehdottomaan vankeusrangaistukseen, merkitsisi tämä noin **350 vankivuoden lisäystä** ja kasvattaisi vankeinhoidon kustannuksia noin **29 miljoonaa euroa vuodessa**. Jos keskirangaistuksen pituus arvioidaan nykyisten ehdottomien vankeusrangaistusten perusteella, saadaan lisäykseksi **430 vankia** ja lisäkustannuksiksi **35 miljoonaa euroa vuodessa**.

Laskelmassa on oletettu, että vangit vapautuvat ehdonalaiseen vapauteen suorittuaan rangaistuksesta keskimäärin 60 %.

Tässä ei pyritä arvioimaan niitä euromääräisiä kustannuksia, joita sijoittaminen vankilaan yhteiskunnan ja sen toimien tuottavuuden kannalta syntyy, ei myöskään eri osapuolille syntyviä muita haittoja ja kustannuksia.

Vaihtoehtoisia toimenpide-ehdotuksia:

- Väkivaltarikoksiin syyllistyneiden uusimisriskin vähentämiseksi ja rikosten ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan enemmän hoidollisia interventioita lainsäädännön tueksi.
- Vakavaan väkivaltarikollisuuteen toistuvasti syyllistyvillä henkilöillä on huomattavan paljon psyykkisiä- ja päihdeongelmia. Myös neuropsykiatrisilla oireilla on tutkimuksissa todettu olevan yhteys väkivalta- ja seksuaalirikoksiin.
- Väkivaltarikollisuuden juurisyihin puuttumiseksi tarvitaan monipuolista ja moniammatillista tukea. Väkivaltakäyttäytymisen ja sitä tukevien asenteiden muuttamisen lisäksi tarvitaan palveluun ohjausta yksilöllisten tarpeiden mukaisesti palveluihin, kuten neurokirjon oireet, päihdeongelmat, koulutus- ja työllistyminen.
- Väkivaltarikosten hoito-ohjelmia ei tällä hetkellä ole riittävästi ja niitä on kehitetty oikeusministeriön rahoittamina. Kokemukset ovat olleet positiivisia, mutta ohjelmat tarvitsevat rahoitusta jatkuakseen, ja jotta niitä voidaan kehittää valtakunnallisesti. Lisäksi hoito-ohjelmiin ohjautumista sosiaali- ja terveyspalveluista, poliisilta, Rikosseuraamuslaitoksesta ja muilta viranomaisilta tulee tehostaa.

Aiheesta on oikeusministeriön hallitusohjelmakortti 3.10 Väkivalta- ja seksuaalirikosten ehkäisy, KRO; rahoitustarve **1,5 milj. euroa vuosittain** (7-8 ohjelman vuosittaiset kustannukset)

8 Varmistetaan vaarallisten vankien pysyminen pois kaduilta

Tiukennetaan vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamisen edellytyksiä

Otetaan käyttöön varmuusvankeus Norjan mallin mukaisesti. Sääntelyn nojalla ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vankeusaika voitaisiin määrätä jatkettavaksi enintään viidellä vuodella kerrallaan, jos tuomittua vankeusrangaistusta ei pidetä riittävänä muiden hengen, terveyden tai vapauden suojelemiseksi ja on olemassa ilmeinen vaara, että rikoksentekijä syyllistyy uudelleen vakavaan rikokseen

Aihetta koskeva tuore selvitys

Oikeusministeriön asettama työryhmä on arvioinut perusteellisesti vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamisen edellytyksiä ja työryhmän mietintö on parhaillaan lausuntokierroksella (<https://oikeusministerio.fi/-/vaarallisimpien-vankien-vapauttamista-selvitetty>). Lausuntokierros päättyy 31.5.2023.

Työryhmä ei esitä turvasäilön (=varmuusvankeuden) käyttöönottoa. Perusteena tälle on ennen kaikkea vaarallisuuden arvioinnin luotettavuuteen liittyvät kysymykset sekä vaarallisia rikoksenuusijoita koskeva suhteellisen tuore uudistus vuodelta 2018. Tuolloin rikoslakiin lisättiin erittäin vaarallisille rikoksenuusijoille tarkoitettu yhdistelmärangaistus, jonka toimivuudesta ei ole vielä ehtinyt kertyä kokemusta. Ehdotetun turvasäilön voidaan arvioida koskevan yhdistelmärangaistuksen kanssa samaa kohderyhmää.

Norjan järjestelmän mukaista turvasäilöä harkittaessa tulee huomioida, että Norjassa on luovuttu elinkautisesta vankeudesta ja turvasäilö on korvannut sen. Suomessa elinkautisvankeutta koskeva lainsäädäntö on koettu pääosin toimivaksi. Suomessa elinkautinen vankeus voi jatkua hyvinkin pitkään — periaatteessa jopa vangin loppuelämän — ja vangin korkea väkivaltariski voi estää vapautumisen. Eri maiden järjestelmiä ei voi siten suoraan verrata toisiinsa. Turvasäilön käyttöönotto Suomessa edellyttäisi myös arviointia sen suhteesta elinkautiseen vankeuteen. Suomessa elinkautista vankeutta käytetään hyvin paljon suhteessa muihin Pohjoismaihin. Elinkautisvankien määrä on viime vuosikymmeninä moninkertaistunut Suomessa, vaikka henkirikosten lukumäärä on laskenut.

Euroopan neuvoston vaarallisia rikoksentekijöitä koskeva suositus edellyttää, ettei turvasäilö saa olla luonteeltaan vain rankaiseva, vaan sille on annettava sisältö, joka tavoitteena on rikoksentekijän sopeutuminen yhteiskuntaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös katsonut, että vaarallisuutensa perusteella turvasäilöön määrätyle on järjestettävä toimenpiteitä, jotka tähtäävät uusimisriskin vähentämiseen ja siten vapaudenmenetyksen lyhentämiseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että turvasäilöön tuomittu, vaaralliseksi arvioitu rikoksentekijä voidaan sijoittaa vankilaan, mutta vankilalojen tulee selkeästi erota rikosseuraamusta suorittavien vankien oloista. Vaarallisuutensa perusteella turvasäilöön määrätyle on järjestettävä toimenpiteitä, jotka tähtäävät uusimisriskin vähentämiseen ja siten vapaudenmenetyksen lyhentämiseen.

Vuonna 2006 Suomessa luovuttiin pakkolaitosjärjestelmästä ja siihen sisältyneestä mahdollisuudesta jatkaa rikoksentekijän eristämistä määrittelemättömän pituisen ajan vaarallisuuden perusteella. Käytännössä mahdollisuutta jatkaa eristämistä tuomioistuimen määräämän rangaistuksen suorittamisen jälkeen ei ollut sovellettu enää lainkaan 1970-luvun puolivälin jälkeen. Pakkolaitosjärjestelmää pidettiin ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallisena, sillä tutkimusten mukaan rikoksentekijän vaarallisuuden tai väkivaltariskin arvioiminen on yksilötasolla vaikeaa ja tehdyt arviot ennustavat uusintarikollisuutta huonosti. Tuolloin tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että pakkolaitokseen eristettyjen ja niiden, joiden kohdalla eristämistä oli harkittu, mutta joita ei ollut katsottu vaarallisiksi, uuteen väkivaltarikokseen syyllistyminen oli samalla tasolla.

Norjassa on parhaillaan käynnissä perusteellinen selvitys siellä käytössä olevan turvasäilöseuraamuksen toimivuudesta. Tutkimuksessa tarkastellaan muun muassa turvasäilöstä vapautuneiden uusimisrikollisuutta. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuonna 2025. Tämän tutkimuksen tuloksia on syytä seurata tarkkaan pohdittaessa

mahdollisia lainsäädäntömuutoksia Suomessa. Päätöksiä turvasäilön käyttöönotosta ei oikeusministeriön näkemyksen mukaan ole järkevää tehdä, ennen kuin Norjan selvitys on valmistunut.

Suurella osalla vakavaan väkivaltaan etenkin toistuvasti syyllistyneillä on vaikea persoonallisuushäiriö ja päihdeongelma. Tämän vuoksi olisi tärkeää tarkastella tällaisten henkilöiden kohtelua tarkemmin myös psykiatrisen hoidon näkökulmasta. Tällä hetkellä kynnys tahdosta riippumattoman hoidon määräämiselle on Suomessa melko korkea ja edellyttää, että henkilöllä on mielisairaus. Eräissä muissa maissa rikosoikeudelliseen seuraamukseen voidaan liittää oikeuspsykiatrisen hoito. Tällainen hoito voidaan määrätä myös yhteiskunnan suojelemiseksi.

Vaikutukset

Kustannusvaikutuksia on etukäteen vaikea arvioida ja ne riippuisivat kohderyhmän rajautumisesta, millä edellytyksillä vankeusajan jatkamista sovellettaisiin käytännössä sekä turvasäilön täytäntöönpanon sisällöstä.

Norjassa turvasäilöön tuomittuja oli vuonna 2020 vankeudessa 132 (väkiluku suunnilleen sama kuin Suomessa).

Suomessa vastaavaa kohderyhmää voidaan katsoa edustavan yhdistelmä-rangaistukseen tuomitut (joita on tällä hetkellä noin 25) ja yhdistelmä-rangaistusta edeltäneeseen koko rangaistuksen suorittamiseen vankilassa tuomitut (joita on edelleen vankilassa noin 20). Nämä vangit ovat syyllistyneet vähintään toistamiseen vakavaan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen ja heidät on arvioitu erittäin vaarallisiksi. Tuomitsemisedellytykset ovat olleet molemmissa ryhmissä yhteneväiset. Tämän lisäksi murhasta tuomittuja elinkautisvankeja on noin 200. Ehdonalaista vapautta hakeneista elinkautisvangeista noin 25 % on oikeuspsykiatrisen arvioinnin mukaan olleet vapautumista haettaessa korkea riski syyllistyä uuteen väkivaltarikokseen.

Etukäteen on vaikea arvioida, kuinka monen kohdalla vankeusaikaa jatkettaisiin varsinaisen vankeusajan päätyttyä. Yhdistelmä-rangaistusta edeltävä koko rangaistuksen suorittamista vankilassa koskeva lainsäädäntö mahdollisti, että erittäin vaaralliseksi tuomitsemishetkellä katsottu vanki saattoi hakea ehdonalaista vapauttamista suoritettuaan 5/6-osaa rangaistuksestaan. Käytännössä lähes kaikki näistä vangeista katsottiin oikeuspsykiatrisessa arvioinnissa edelleen erittäin vaarallisiksi vankeuden loppuvaiheessakin, eikä edellytyksiä ehdonalaiseen vapauteen päästämiseksi näin ollen ollut. Tämän perusteella voidaan arvioida, että suuri osa turvasäilöön määrättyistä arvioitaisiin samalla tavoin edelleen vaarallisiksi varsinaisen rangaistusajan päättyessä, mikäli kohderyhmä määriteltäisiin yhdenmukaisesti voimassa olevan yhdistelmä-rangaistuksen kanssa. Mikäli turvasäilön kohderyhmä haluttaisiin rajata pienemmäksi, tulisi kyetä määrittelemään, mitkä olisivat ne poikkeavat kriteerit, joilla turvasäilöön määrättävät voidaan erottaa yhdistelmä-rangaistukseen tuomitavista.

Mahdollisen vankeusvuosien lisäyksen ohella lisäkustannuksia aiheutuisi turvasäilön sisällöstä, sillä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on edellyttänyt, että turvasäilön sisällön tulee poiketa tavanomaisesta vankeuden suorittamisesta ja sen on oltava sisällöltään selkeästi kuntouttavaa. Yhden psykologin palkkakustannukset

Rikosseuraamuslaitoksessa ovat noin 60 000 euroa vuodessa. Yhden psykiatrin palkkakustannukset Vankiterveydenhuollon yksikössä ovat puolestaan noin 112 000 euroa, sairaanhoitajan noin 50 000 ja psykologin noin 80 000 euroa vuodessa. Voidaan arvioida, että vähimmillään turvasäilöön tuomittavien uusimisriskiin vaikuttavien toimien tehostaminen edellyttäisi muutamien psykologien palkkaamista Rikosseuraamuslaitokseen ja asiakasarvioinnin yksikköön sekä yhden oikeuspsykiatrin, kahden psykologin ja kahden psykiatrisen sairaanhoitajan palkkaamista Vankiterveydenhuollon yksikköön.

Vaihtoehtoisia ehdotuksia vaarallisimpien vankien uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi

- Selvitetään tahdosta riippumattoman oikeuspsykiatrisen hoidon mahdollisuudet vähentää toistuvasti vakaviin väkivaltarikoksiin syyllistyneiden vankien uusimisriskiä.
- Varmistetaan Rikosseuraamuslaitoksen resurssit valvoa riittävän tehokkaasti valvontaan asetettuja väkivalta- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneitä ehdonalaisen vapauden aikana.
- Varmistetaan Rikosseuraamuslaitoksen resurssit ja toimintaedellytykset alentaa vankien uusimisriskiä vankeuden aikana. Lisätään väkivalta- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneille vankeuden täytäntöönpanon aikana nykyistä enemmän hoidollisia toimia uusimisriskin vähentämiseksi.
- Kehitetään viranomaisten välistä yhteistyötä ja varmistetaan hoitojatkumot väkivallan katkaisuojelmiin sekä mielenterveys- ja päihdepalveluihin vapautumisen jälkeen.
- Varmistetaan viranomaisten välisen tietojenvaihdon toimivuus vankien väkivaltariskin arvioimiseksi ja uusintarikollisuuden vähentämiseksi.
- Seurataan Norjassa käynnissä olevan turvasäilöä koskevan tutkimuksen tuloksia ja arvioidaan sen valmistuttua vuonna 2025, onko Suomen vaarallisia väkivaltarikollisia koskevaa lainsäädäntöä perusteltua kehittää Norjan malliin perustuen.